

Likovne aktivnosti u vrtiću potaknute dječjom maštom

Novak, Aleksandra

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:322620>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-11**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

Aleksandra Novak

**LIKOVNE AKTIVNOSTI U VRTIĆU POTAKNUTE DJEČJOM MAŠTOM
Završni rad**

Čakovec, srpanj, 2021.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

Aleksandra Novak

LIKOVNE AKTIVNOSTI U VRTIĆU POTAKNUTE DJEČJOM MAŠTOM

Završni rad

Mentor rada:

izv. prof. dr. Art. Kristina Horvat Blažinović

Čakovec, srpanj, 2021.

LIKOVNE AKTIVNOSTI U VRTIĆU POTAKNUTE DJEČJOM MAŠTOM

Sažetak

Potreba za likovnim izražavanjem urođena je u djeci. Dječja likovna aktivnost može puno govoriti o misaonom i motoričkom razvoju te emocionalnom stanju djeteta. U proces likovnog izražavanja uključeno je vizualno mišljenje koje interpretira slike iz okoline i likovno mišljenje koje iskazuje sliku okolinu kako je vidi autor.

Dječje likovno izražavanje razvija se u četiri karakteristične faze, a to su faza izražavanja primarnim simbolima, faza izražavanja složenim simbolima, faza intelektualnog realizma i konačno faza vizualnog realizma. Faze su određene razvojem psihomotoričkih i misaonih sposobnosti te su univerzalne za svu djecu.

Dječja mašta ima važnu ulogu u dječjoj igri i likovnom izražavanju. Dijete maštu upotrebljava za izražavanje originalnih ideja kombiniranjem postojećih elemenata ili za rješavanje problema postavljanjem poznatih elemenata u nove odnose. Dječja mašta se osim likovnim izražavanjem često pokazuje u simboličkoj igri.

Ispravnim poticanjem dječjeg likovnog izražavanja može se pozitivno utjecati na razvoj dječje kreativnosti. Važni načini poticanja dječjeg stvaralaštva su usmjeravanje opažanja, aktiviranje sjećanja, maštanje, zamišljanje, slobodna igra materijalima i potvrđivanje vrijednosti dječjeg likovnog rada. Razvoj kreativnosti je važan za razvoj djeteta, ali i cijelog društva. Najbolji način za razvoj likovnog izražavanja je likovno izražavanje.

U dječjem vrtiću su provedene tri likovne aktivnosti čiji je cilj bio da se djeca likovno izraze potaknuta svojom maštom. Prva aktivnost bilo je crtanje olovkom na temu maštanja nastavka priče iz slikovnice "Moć Henryjeve mašte". Druga aktivnost je bilo slikanje temperom na temu zamišljenog neobičnog prostora te su djeca bila potaknuta kratkom motivacijom. Treća aktivnost je bila prostorno-plastično oblikovanje na temu neobičnog stroja. Aktivnosti su provedene u dječjem vrtiću Cvrčak u Čakovcu u dobnoj skupini od šest do sedam godina. Tijekom provođenja likovnih aktivnosti koje su povezane s maštanjem djeca su dobila mogućnost kreativnog, slobodnog i stvaralačkog izražavanja. Djeca su imala mogućnost izražavanja vlastitih osjećaja, doživljaja i znanja putem crtanja, slikanja i konstruiranja.

Ključne riječi

dječje likovno izražavanje, mašta, razvoj dječje kreativnosti, dječja igra, likovne aktivnosti u vrtiću

PRESCHOOL ART ACTIVITIES PROMPTED BY CHILDREN'S IMAGINATION

Summary

Every child is born with innate need for artistic expression. Child's art activities can tell a lot about cognitive and motor development as well as the emotional state of the child. Process of artistic expression consists of visual cognition that interprets images from the environment and artistic cognition that expresses the image of the environment as seen by the author.

Children's artistic expression develops in four distinct stages. The stages are the stage of expression using primary symbols, the stage of expression using complex symbols, the stage of intellectual realism and the stage of visual realism. The stages are determined by psychomotor and cognitive ability and they are universal for all children.

Children's imagination plays an important role in children's play and artistic expression. A child uses imagination to express novel ideas by combining existing elements or to solve problems by putting known elements in new relations. Besides artistic expression, children's imagination is also often expressed in symbolic play.

It is possible to positively influence children's creativity by correctly encouraging children's artistic expression. Important ways to encourage children's artistic expression are perception focusing, memory activation, imagination, free play with materials and confirmation of the value of children's art. Development of creativity is important for children's development, but also for the development of the society as a whole. The best way to develop artistic expression is to engage in artistic expression.

Three art activities were carried out in the preschool with the goal of enabling children's expression prompted by imagination. The first activity was drawing the imagined end of the story from the picture book "The Power of Henry's Imagination". The second activity was painting an unusual situation prompted by a short motivation. The third activity was spatial-plastic modeling of an unusual machine. Activities were carried out in the Cvrčak kindergarten in Čakovec in groups of children ages six to seven. Children were given the opportunity to freely and creatively express themselves in art activities prompted by imagination. Children had the opportunity to express their feelings, experiences and knowledge by drawing, painting and building.

Key words

children's artistic expression, imagination, development of children's creativity, children's play, art activities in preschool

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Dječji likovni izraz	2
2.1. Likovni jezik djece	2
2.2. Vizualno i likovno mišljenje	2
3. Razvoj dječjeg likovnog izraza	3
3.1. Faze razvoja likovnog izražavanja u djece	4
3.1.1. Faza izražavanja primarnim simbolima	5
3.1.2. Faza izražavanja složenim simbolima	6
3.1.3. Faza intelektualnog realizma	7
3.1.4. Faza vizualnog realizma	9
4. Mašta u likovnom izražavanju djece	10
4.1. Uloga mašte u dječjoj igri	10
4.2. Inventivnost i kreativnost djece	11
4.3. Kreativnost i dječje likovno izražavanja	13
4.4. Poticanje dječjeg stvaralaštva	14
5. Likovne aktivnosti u vrtiću potaknute maštom	17
5.1. Likovna aktivnost – Ilustracija zamišljenog završetka slikovnice “Moć Henryjeve mašte”	20
5.2. Likovna aktivnost - Neobičan prostor	26
5.3. Likovna aktivnost - Neobičan stroj	36
5.4. Zaključak likovnih aktivnosti potaknutih maštom	42
6. Zaključak	43
Literatura	44
Prilozi	46

1. Uvod

Jezik umjetnosti koji je djeci najbližiji je likovni jezik. Likovni jezik sadrži ideju slobode, kreativnosti, mašte i otkrića. Djeca se rađaju kao umjetnička bića koja imaju jedinstvenu moć zapažanja svega umjetničkoga oko sebe. Kako bi djeca mogla izražavati svoju individualnost i kreativnost odgojitelj ne bi smio poučavati djecu crtanju putem shema i klišeja nego ih pokušati potaknuti da iskažu vlastitu originalnu zamisao.

Odgojitelj ne bi trebao procjenjivati i prosuđivati djetetove uratke nego pokazati interes za njih tako da postavlja poticajna pitanja, ohrabruje dijete i daje mu slobodu likovnog izričaja. Odgojitelj treba djetetu dati povratne informacije koje će ga potaknuti na daljnje stvaranje. Takvom interakcijom odgojitelj kod djece jača samopouzdanje, pozitivnu sliku o sebi i pruža orijentir za daljnje likovno izražavanje vlastitih ideja te im time još više ulijeva osjećaje slobode i sigurnosti. Takvim postupcima odgojitelj djeci daje do znanja da cijeni njihov trud i kreativan napor.

Likovnim izražavanjem djeca razvijaju brojne sposobnosti kao što su sposobnost izvođenja preciznih pokreta oko-ruka, senzornu integraciju i taktilnu osjetljivost, uče se osobnoj higijeni poput pranja ruku poslije likovnih aktivnosti, zaštita odjeće i radne površine, a najvažnije od svega, razvijaju osobne kompetencije kao što su razvoj samostalnosti, samopoštovanja, sposobnosti, spretnosti, ali i realne procjene vlastitih mogućnosti. Likovne aktivnosti također potiču razvoj kognitivnih procesa kod djece tako što djeca spoznaju prostor i predmete te njihova svojstva kao što su boja, veličina, tekstura, miris, dubina, oblik i pokret. Putem likovnih aktivnosti djeca uspostavljaju kontakt i komunikaciju te zajednički rade, dogovaraju se i razmjenjuju kreativne ideje.

Cilj ovog rada je bio da se putem osmišljenih likovnih aktivnosti djeci omogući kreativno izražavanje i spontano maštanje te da djeca putem vlastite radoznalosti i aktivnog stvaralačkog odnosa traže i kreiraju nešto novo. Rad se sastoji od šest cjelina. Prva dio rada je uvod, zatim slijedi cjelina u kojoj se opisuje dječji likovni izraz i likovni jezik djece. Treća cjelina sastoji se od opisa faza razvoja dječjeg likovnog izraza. Četvrta cjelina sastoji se od definiranja mašte te povezanosti mašte i kreativnosti. U toj cjelini se također navodi važnost igre i načini na koje se potiče dječje stvaralaštvo. Zatim slijedi cjelina u kojoj su opisane likovne aktivnosti na temu mašte koje su se provodile u vrtiću, a na kraju slijedi zaključak.

2. Dječji likovni izraz

2.1. Likovni jezik djece

Likovni jezik djece je urođen i ne uči se od društvene okoline nego se razvija iz prirodnih potencijala djeteta spontanom interakcijom unutrašnjeg svijeta i vanjske okoline. Likovno izražavanje djece pokazuje zbivanje u svijesti djece. Osim toga, likovno izražavanje osnažuje dječju sposobnost percipiranja, predočavanja, oblikovanja i stvaranja. Za sposobnost likovnog stvaranja potreban je individualni likovni rad koji pretpostavlja individualni viđenje i izražavanje ideja. “Likovne stvaralačke sposobnosti razvijaju se ili oslabljuju onoliko koliko je pojedinom djetetu dato ili uskraćeno pravo na njegovu individualnost.” (Belamarić, 1986., str. 13.)

Likovni jezik djece sastoji se od simbola kojima djeca izražavaju neku unutarnju ili vanjsku realnost. Dječji likovni simboli nastaju spontano te govore o neposrednim i trenutnim sadržajima života. (Belamarić, 1986., str. 14.)

2.2. Vizualno i likovno mišljenje

Vizualno mišljenje je dio misaonog procesa koji obrađuje vizualne doživljaje nastale promatranjem objektivne stvarnosti. Likovno mišljenje je dio misaonog procesa koji oblikuje likovne pojmove na temelju rezultata vizualnog i spoznajnog mišljenja. Likovno mišljenje razvija se od spontanog i neposrednog vizualnog doživljaja svijeta prema složenijim i općenitijim likovnim pojmovima. Proces stvaranja likovnog djela počinje promatranjem objektivne stvarnosti i pod utjecajem je subjektivnih i društvenih karakteristika pojedinca. Budući da su vizualno i likovno mišljenje međusobno povezani, bogatstvo vizualnih doživljaja može obogatiti i likovno mišljenje. Likovno mišljenje je društveni, a ne prirodni aspekt ljudskog ponašanja. (Grgurić, Jakubin, 1996, str. 21.)

U razvoju likovnog pojmovnog sustava postoji ranija i kasnije faza razvitka koje se razlikuju po stupnju apstrakcije. Ranije faza je povezana s nesvjesnim, neposrednim i spontanom doživljajem vizualnog. Kasnije faza povezana s elaboriranim i iskustvenim pojmom likovnog. Međutim, vizualna i likovna svijest su povezane, “uvjet za likovnu svijest je razvijena vizualna svijest”. (Grgurić, Jakubin, 1996, str. 24.)

Likovni stvaratelj drugačije vidi svijet oko sebe, on vizualne događaje pretvara u likovne, prelazi s vizualnog mišljenja na likovno mišljenje i izražava ga likovnim djelom. Likovni jezik nastaje iz analize vizualne stvarnosti, izdvajanja bitnog iz nje i iz sinteze u novu cjelinu obogaćenu misaonim procesima. (Grgurić, Jakubin, 1996, str. 26.)

3. Razvoj dječjeg likovnog izraza

Razvoj dječjeg likovnog izraza obično počinje između druge i treće godine promatranjem kako odrasli pomiču ruku po papiru držeći u ruci olovku. Kada dijete dođe do olovke i papira pokušat će činiti ono što je opazilo kod odraslih. Dijete nije vidjelo što su odrasli pisali po papiru, samo da su radili pokrete po njemu pa neće niti pokušati pisati slova ili crtati specifične oblike. To nije jednostavna imitacija jer dijete aktivno percipira pojavu i pokušava je ponoviti iz unutrašnjih poriva. U toj prvoj fazi dijete razvija mišićnu motoriku koja je nužni temelj za kasnije faze crtanja i pisanja. Kada se dijete zadovolji samom aktivnosti povlačenja olovke po papiru, postepeno počinje kontrolirati svoje pokrete i usmjeravati svoju percepciju linija na papiru. Nakon nekog vremena dijete shvaća da su njegovi pokreti olovkom uzrok linija na papiru. Dijete, kao i odrasla osoba, uživa u ostavljanju tragova, a zatim ih počinje detaljnije istraživati. Dijete također opaža da odrasli govore o onome što su nacrtali ili napisali na papiru pa i ono počinje govoriti o tome. Međutim, tek nakon nekog vremena dijete povezuje ono što crta na papiru s onim što govori. Stvaranjem linija dijete dobiva novu sposobnost izražavanja kojom govori o svojem viđenju i poimanju svijeta. (Belamarić, 1986., 25.str.)

Dijete se likovno izražava kako bi prikazalo ono što ga zanima i uzbuđuje, ali i zato jer se voli koristiti materijalima i uživa u samim pokretima i motorici koji su dio likovnog izražavanja. (Grgurić, Jakubin, 1996, str. 27.)

Promatranje djece koja su angažirana u likovnim aktivnostima može dati uvid u prirodu dječjeg izraza. Djeca otvoreno govore o svojoj likovnoj aktivnosti i ne pokušavaju prikriti svoje osjećaje. Nešto djeci je važniji taktilni aspekt likovne aktivnosti, a nekoj vizualni aspekt. Neka djeca u likovnom izražavanju najveću važnost daju simbolima. Dijete je angažirano procesom likovnog izražavanja, a ne rezultatima. Za djecu se likovno djelo zbiva u prezentu. Pogrešno je tumačiti dječji likovni izraz isključivo kao pokušaj vizualne reprezentacije. Kognitivno ograničenje djeteta ne omogućuje mu spoznaju objekta u cijelosti nego kao skup zasebnih doživljaja. Dječji izraz je redukcionistički jer se dijete egocentrički orijentira samo na ono što je za njega bitno. Zbog toga je za uspješnu interpretaciju dječjeg likovnog izraza potrebno poznavati stupanj razvoja djeteta. (Grgurić, Jakubin, 1996, str. 27.)

Djetinjstvo je razdoblje brzog akumuliranja spoznaja i vrlo je bitno za kasniji razvoj pojedinca. Ako dijete nije u mogućnosti likovno se izražavati u tom razdoblju posljedice ga mogu pratiti cijeli život. Karakteristike dječjeg likovnog izraza su iskrenost, spontanost, ekspresija, skladnost i

ritmičnost. Teme često sjedinjuju realno i fantastično. Iste karakteristike uočljive su u dječjem likovnom izrazu neovisno o materijalu. (Grgurić, Jakubin, 1996, str. 28.)

Djeca se u svom likovnom izražavanju često koriste jednostavnim simbolima poput sunca sa zrakama ili kuće s trokutastim krovom. Ta pojava se često objašnjava kao rezultat siromašnog likovnog izraza ili kopiranjem od vršnjaka. Kopiranje od vršnjaka se može objasniti kao prolazni sociološko-razvojni fenomen kojim dijete izražava potrebu da se uklopi i da bude dio zajednice. Kopiranje tuđih radova također je način učenja kojim će dijete steći određene vještine koje kasnije koristi za oblikovanje svog autentičnog likovnog izražavanja. Korištenje jednostavnih ponavljajućih simbola može se objasniti i na način da ti jednostavni simboli predstavljaju sažeti oblik komunikacije kojom dijete šalje poruke. Na primjer sunce sa zrakama može predstavljati ugodu i toplinu, a kuća s trokutastim krovom toplinu doma. Može se povući paralela između takvog likovnog izražavanja i prvih pisama iz povijesti čovječanstva kao što su piktografsko i ideogramsko pismo. Piktografsko ili slikovno pismo se sastoji od niza pojednostavljenih sličica pri u kojem svaki znak asocira na neki događaj ili stvar iz života. Ideogramsko pismo je apstraktniji stupanj piktogramskog pisma gdje se pojam ne prikazuje cijelom sličicom, nego samo jednim karakterističnim dijelom. Djetetovi simbolični crteži su nalik tim pismima jer iskazuju emocije na sažeti način bez riječi. Slični princip sažetog komuniciranja može se vidjeti i kod suvremenog fenomena dizajna, osobito kod dizajna logotipova za tvrtke i proizvode koji na vrlo sažet način moraju pobuditi određene emocije i asocijacije. (Balić Šimrak, 2010.)

3.1. Faze razvoja likovnog izražavanja u djece

U razvoju likovnog izražavanja u djece istovremeno se odvije više procesa razvoja. Prvi proces je psihomotorički razvoj koji se odnosi na motoriku ruke i ovladavanje instrumentima likovnog izražavanja. Drugi proces je razvoj spoznavanja okoline. Treći proces je razvoj potrebe i sposobnosti prikazivanja okoline. Sva tri procesa razvoja su međusobno čvrsto isprepletana. (Grgurić, Jakubin, 1996, str. 30.)

U raznim podjelama faza razvoja likovnog izražavanja u djece obično se navode tri osnovne faze. Prva faza je faza šaranja koja označava početak likovnog izražavanja. Druga faza je faza dječjeg realizma u kojem dijete počinje namjerno prikazivati objekte i događaje. Faza dječjeg realizma može se podijeliti na kasniju i raniju fazu. Treća faza je faza vizualnog realizma u kojem se napušta dječji realizam. (Grgurić, Jakubin, 1996, str. 30.)

Početak i kraj određenih faza može odstupati kod različite djece ovisno o nasljednom faktoru i okolini. Međutim, slijed faza je univerzalan za svu djecu jer su faze uvjetovane razvojem dječjeg mišljenja i motorike. (Grgurić, Jakubin, 1996, str. 76.)

3.1.1. Faza izražavanja primarnim simbolima

Faza šaranja traje do četvrte godine. U toj fazi dijete iz osjetilnog i psihomotoričkog užitka šara po papiru te tek nakon toga u šarama prepoznaje sličnost s stvarnim predmetom i daje crtežu ime. Zbog toga se ta faza još naziva i fazom slučajnog realizma. (Grgurić, Jakubin, 1996, str. 31.)

Faza izražavanja primarnim simbolima ima nekoliko karakterističnih razdoblja. Prvo razdoblje je slučajni likovni izraz koji traje od prve do treće godine. Za to su razdoblje karakteristične crte načinjene jednostavnim pokretima. Dijete grčevito drži olovku i ne miče zglob, a tek kasnije zglob postaje pokretljiviji. Olovka se miče pokretima podlaktice. Dijete nekad prati što čini, a nekad gleda uokolo dok crta. Crte su obično vertikalne ili zakrivljene prema tijelu. Karakteristike ove faze proizlaze iz razvoja motorike i senzomotoričkih sposobnosti te potrebe za kretnjom i akcijom. Zbog ključne uloge motorike, za interpretaciju stanja dječjeg razvoja u ovom razdoblju važnije je promatrati djecu tijekom crtanja nego same crteže. (Grgurić, Jakubin, 1996, str. 36.)

U trećoj godini dijete svojem crtežu počinje davati imena. Dijete u toj dobi često započinje crtež bez da unaprijed zna što želi nacrtati. Tek nakon prvih nekoliko linija dijete uočava sličnost crteža i nekog objekta iz okoline pa mu to daje ideju kako da dovrši crtež. Dijete može promijeniti značenje koje crtež ima za njega u toku dodavanja novih linija koje mu stvaraju nove asocijacije. Imenovanje crteža važan je korak u razvoju mišljenja jer dijete počinje shvaćati vezu između crteža i okoline. (Grgurić, Jakubin, 1996, str. 37.)

Drugo razdoblje faze izražavanja primarnim simbolima je kontrolirano crtanje. Za to razdoblje je karakteristična naprednija motorika, okretanje ruke oko zgloba i finiji pokreti iz lakta i prstiju. U tom razdoblju djeca počinju crtati krugove koji su prvi organizirani oblici koji se javljaju u dječjem crtežu. Krugovi u tom razdoblju označavaju bilo koji objekt, ne nužno samo okrugle predmete. Pomoću krugova obično nastaju i prvi crteži čovjeka prikazani kao skup krugova i linija. Dijete u toj fazi nema potrebu za izražavanje detaljnijim crtežom jer jednostavni krugovi i linije odgovarajuće izražavaju njegovu misao. (Grgurić, Jakubin, 1996, str. 39.)

Kada dijete u fazi izražavanja primarnim simbolima gleda umjetničku sliku, ono prepoznaje objekte na slici i može ih nabrojati. Međutim, objekte doživljava vrlo osobno, pa na primjer za portret nepoznatog muškarca može reći da je "tata". (Grgurić, Jakubin, 1996, str. 42.)

Faza primarnih simbola obilježena je velikim napretkom. Na početku te faze dijete šara nasumično da bi zadovoljilo svoje senzomotoričke potrebe. Na kraju te faze dijete počinje kontrolirati svoje crtanje i pridavati mu značenje iz okoline. To su prvi pokušaji složene simbolizacije. (Grgurić, Jakubin, 1996, str. 44.)

3.1.2. Faza izražavanja složenim simbolima

Faza dječjeg realizma nastupa kada dijete počinje pokušavati reprezentirati okolinu u svojem likovnom izrazu umjesto da je naknadno prepoznae u šarama. Ta faza obično traje od četvrte do desete godine i dijeli se na ranu i kasniju fazu. Rana faza dječjeg realizma naziva se i faza izražavanja složenim simbolima traje od četvrte do šeste godine. Dijete u toj fazi prikazuje okolinu s egocentričnog stajališta s naglašenim emocijskim elementima. Dijete u toj fazi nije ni s motoričkog aspekta sposobno realno preslikati okolinu. Zbog toga se ta faza još naziva i fazom neuspjelog realizma ili faza sheme. (Grgurić, Jakubin, 1996, str. 31.)

U fazi izražavanja složenim simbolima misao je pokretač likovne aktivnosti. Dijete počinje crtati na osnovu određenog plana. To razlikuje ovu fazu od faze izražavanje primarnim simbolima gdje je likovno djelo kao rezultat likovne aktivnosti pokretač misaonih operacija. (Grgurić, Jakubin, 1996, str. 44.)

Simboli u crtežu nisu toliko sredstvo komunikacije djeteta sa okolinom koliko sredstvo komunikacije djeteta sam samim sobom. Dijete posjeduje svoje simbole koje koristi kako bi prikazalo stvarnost i ne pokušava realistično prikazati ono što vidi. Tipični simbol je simbol glava – noge koji predstavlja ljudska bića. Taj simbol se sastoji od izražene glave te ruku i nogu koja izvire iz glave bez tijela. Jedno objašnjenje tog simbola je da je to način na koji dijete vidi sebe dok pogleda prema rukama i nogama. Drugo objašnjenje je da je to prikaz onoga što dijete zna o sebi, glava i udovi su dijelovi tijela koji se mogu izravno pokretati i važni su za percepciju. (Grgurić, Jakubin, 1996, str. 46.)

Osim ljudskih oblika, tipične teme za fazu izražavanja složenim simbolima su stvari iz okoline bliske djetetu poput kućnih ljubimaca, kuće ili cvijeća. Crteži osim simbola mogu sadržavati i kinestetičke i taktilne podatke, na primjer linije koje označavaju pokret. Svaki objekt na crtežu je prikazan zasebno. Dijete često crta objekte jedan poslije drugoga bez da su oni u nekom odnosu, na primjer jedan objekt može biti horizontalno, a drugi vertikalno usmjeren. Objekti su nacrtani na način da ispune list papira i ne poštuju perspektivu i proporcije. Uzrok tome je što za dijete svaki

objekt o okolini postoji sam po sebi, a ne po nekom objektivnom promatraču. Ta pojava se naziva perceptivni egocentrizam. (Grgurić, Jakubin, 1996, str. 51.)

U fazi izražavanja složenim simbolima događaju se promjene u dječjem likovnom izražavanju. Te promjene se mogu jako razlikovati od djeteta do djeteta. Figure koje predstavljaju ljude prestaju biti razbacane po papiru i počinju se smještati uz donji rub papira koji predstavlja tlo. Pojavljuju se i horizontalne linije koje predstavljaju tlo i nebo. Mijenja se i prikaz ljudskog lika te se simbol glava – noge zamjenjuje prikazom ljudske figure s tijelom. (Grgurić, Jakubin, 1996, str. 52.)

U fazi izražavanja složenim simbolima dijete izražava svoje iskustvo, a ne pokušava reproducirati stvarnost. Za vjernu reprodukciju stvarnosti nema ni misaone ni senzomotoričke pretpostavke, međutim to djetetu nije ni cilj. Cilj djetetova likovnog izražavanja je sama akcija likovnog izražavanja koja mu pruža radost i zadovoljstvo. (Grgurić, Jakubin, 1996, str. 56.)

3.1.3. Faza intelektualnog realizma

Kasnija faza dječjeg realizma traje od šeste do jedanaeste godine. U toj fazi dijete prikazuje okolinu s više informacija i spoznaja o predmetima i njihovim obilježjima. Zbog toga se ta faza naziva i fazom intelektualnog realizma. (Grgurić, Jakubin, 1996, str. 31.)

Za dijete u dobi karakterističnoj za fazu intelektualnog realizma vrlo je važan proces socijalizacije. Dijete se pokušava uklopiti u društvo svojih vršnjaka. Zbog toga se to razdoblje u razvoju djeteta još naziva i fazom grupe. Za tu dob također je karakterističan početak uključivanje djeteta u razrednu nastavu. U misaonom razvitku djeteta javljaju se početci apstraktnog mišljenja, verbalni izraz postaje bogatiji, a sposobnosti likovnog izražavanja se povećavaju. Međutim, dijete u svoje predodžbe još uključuje maštu koja ima jaki utjecaj na njegove osjećaje i postupke. (Grgurić, Jakubin, 1996, str. 56.)

Misaoni i motorički razvoj djetetu omogućava složeniji likovni izraz. Ljudski likovi se počinju crtati u profilu, ne samo frontalno, počinje se crtati pokret i općenito se povećava stupanj vizualne objektivnosti. Dijete je sposobno koristiti se većim rasponom likovnih materijala. (Grgurić, Jakubin, 1996, str. 57.)

Dječja percepcija u ovom razdoblju može primjećivati detalje. Poticaji za likovno izražavanje dolaze iz svega što dijete zapazi u okolini. U likovnim radovima javlja se veća sustavnost. Likovi su raspoređeni vertikalno – horizontalno i javlja se pravi kut. Dijete može stvarati složene komponente te graditi hijerarhije detalja. (Grgurić, Jakubin, 1996, str. 60.)

Jedna od karakteristika likovnog izražavanja djece u fazi intelektualnog realizma je transparentni prikaz. To znači da dijete objekt čiju unutrašnjost poznaje ne crta onako kako taj objekt izgleda izvana, nego na njemu crta i predmete koji se nalaze unutra iako oni nisu vidljivi izvana. Tipičan primjer je crtež kuće u kojem dijete neće prikazati samo fasadu i prozore vidljive izvana nego će nacrtati i sobe te predmete u njima. (Grgurić, Jakubin, 1996, str. 61.)

Druga karakteristika likovnog izražavanja tipična za fazu intelektualnog realizma je prikaz akcije u fazama kretanja. Dijete na jednom crtežu prikazuje neku akciju tako što objekt koji se miče istovremeno prikaže u više položaja. Na primjer, ako se dijete igra loptom, loptu će na crtežu prikazati više puta u različitim položajima kako bi prikazalo putanju lopte tokom igre. (Grgurić, Jakubin, 1996, str. 63.)

Još jedna karakteristika likovnog izražavanja u fazi intelektualnog realizma su emotivne proporcije. Dijete likove koji su mu važniji povećava u odnosu na ostale likove bez obzira na stvarni odnos veličina. Na primjer, ako dijete ima kućne ljubimce velikog psa i malog mačića, ono će ih nacrtati iste veličine jer su mu jednako dragi. Iz takvih slika se može iščitati djetetova emocionalna percepcija. (Grgurić, Jakubin, 1996, str. 64.)

Za fazu intelektualnog realizma također je karakteristično prevaljivanje oblika. Dok dijete crta više likova koji su jedan nasuprot drugom za stolom, crta tako da svaki lik ima svoje tlo na suprotnim stranama pa izgleda kao da su likovi na jednoj strani prevaljeni na pod. (Grgurić, Jakubin, 1996, str. 64.)

Za fazu intelektualnog realizma još je karakteristično rasklapanje oblika. Dijete određene objekte crta sa svih strana. Tipičan primjer su crteži kuća koji osim pročelja istovremeno imaju prikazane i bočne te stražnju stranu kuće. Ovakav način crtanja može se objasniti egocentrizmom percepcije. (Grgurić, Jakubin, 1996, str. 66.)

U fazi intelektualnog realizma također se javlja vertikalna perspektiva. Dijete bliže objekte prikazuje pri dnu slike, a dalje objekte prema vrhu slike. Osim vertikalne, javlja se i obrnuta perspektiva. Dijete ono što je dalje prikazuje kao veće, a ono što je bliže kao manje. Treća perspektiva koja se javlja je poliperspektiva. Dijete prikazuje različite predmete iz različite perspektive. (Grgurić, Jakubin, 1996, str. 67)

Dijete u fazi intelektualnog realizma pristupaju likovnom izrazu ozbiljno i angažirano. U tom razdoblju mogu nastati vrlo zanimljiva likovna dijela zbog toga što je dijete steklo više iskustva s likovnim stvaranjem i tehnikama te zbog toga što počinje razvijati apstraktni način razmišljanja.

Zbog toga ovo razdoblje može biti zlatno doba dječjeg likovnog izražavanja. (Grgurić, Jakubin, 1996, str. 73.)

3.1.4. Faza vizualnog realizma

Faza vizualnog realizma traje od jedanaeste do četrnaeste godine. U toj fazi likovnog izražavanja dijete zanemaruje znanje o predmetima i njihovim obilježjima i pokušava prikazati okolinu onako kako je vidi ljudsko oko uzimajući u obzir uzima perspektivu i vidljivost predmeta. Zbog toga se ova faza nazivam i fazom optičkog realizma. Ova faza dječjeg likovnog izražavanja najviše je tehnički složena i emocionalno neutralna te se približava likovnom izrazu odraslih. (Grgurić, Jakubin, 1996, str. 31.)

Razvoj psihofizičkih sposobnosti i interes za vlastitu osobnost i sredinu uvjetuju daljnji razvoj likovnog izražavanja djece. Za razdoblje vizualnog realizma karakterističan je detaljniji likovni izraz sa skladni proporcijama i prostornim odnosima. (Grgurić, Jakubin, 1996, str. 73.)

Dijete u dobi faze vizualnog realizma ulazi u predpubertet i pubertet. U tom periodu dijete se sukobljava s okolinom i formira izdvojenu osobnost. Mašta je vrlo bitna za razvoj adolescenta jer pomoću nje mlada osoba podnosi sukobe sa sredinom, a likovno izražavanje može igrati važnu ulogu u iskazivanju mašte. U ovom razdoblju prostor i objekti se prikazuje geometrijskom, zračnom i kolorističkom perspektivom. Istražuju se odnosi svijetla i sjene te se javlja prividni volumen. Ova faza označava kraj spontanog dječjeg izraza. (Grgurić, Jakubin, 1996, str. 75.)

4. Mašta u likovnom izražavanju djece

4.1. Uloga mašte u dječjoj igri

Igra je univerzalna aktivnost koja se pojavljuje u svim kulturama. Igra djeci omogućuje slobodu, kreativnost, istraživanje svijeta i vlastitih mogućnosti. Iako je najčešća podjela igra na funkcionalnu, simboličku, konstruktivnu i igru s pravilima, djeca zapravo igru provlače u sve segmente svojeg djelovanja. Djeca svoju spontanost, zaigranost i znatiželju uveliko pokazuju u likovnim aktivnostima. Likovni jezik djeci omogućuje da spontano izražavaju svoja iskustva i doživljaje na kreativan način bez potrebe da kopiraju stvarne situacije. Mašta i kreativnost usko su povezane, oboje djeci omogućuje da stvaraju nešto novo i originalno.

Igra je potreba svakog djeteta i važan je dio razvoja djeteta. Igra je vrsta pripreme za život u kojoj dijete vježba nezrele funkcije i sposobnosti, istražuje se svijet oko sebe i prilagođava se društvu i okolini. Neke od glavnih karakteristika igre su unutrašnja motivacija, fleksibilnost, pozitivne emocije i usmjerenost na proces, a ne na produkt. Igra mijenja dijete na unutarnjem i vanjskom planu tako što čini dijete sposobnijim, društvenijim i općenito razvijenijim. (Došen Dobud, 2016. str. 14.)

S obzirom na spoznajnu razinu, igra može biti funkcionalna, konstruktivna, igra pretvaranja ili igra s pravilima. U funkcionalnoj igri ponavljaju se jednostavni mišićni pokreti sa ili bez predmeta. U konstruktivnoj igri dijete barata s predmetima u namjeri da od njih nešto stvori. U igri pretvaranja predmeti i ljudi se upotrebljavaju kao simboli za nešto što nisu. Igre s pravilima imaju unaprijed poznata pravila i ograničenja. S obzirom na socijalnu razinu, igre se dijele na igre promatranja, samostalne igre, usporedne igre, povezujuće igre i suradničke igre. U igrama promatranja dijete gleda druge kako se igraju bez da se samo uključuje u igru. U samostalnim igrama dijete se samo igra bez pokušaja približavanja drugoj djeci. U usporednim igrama, dijete se igra pokraj druge djece sa sličnim materijalom, ali se ne druže niti surađuju. U povezujućim igrama djeca se igraju zajedno, ali ne dijele rada i nemaju zajednički cilj. U suradničkim igrama dijete je dio grupe koja se bavi određenom aktivnosti ili ima određeni cilja, a članovi zajedno surađuju da to ostvare. (Došen Dobud, 2016. str. 15.)

U djetinjstvu igra ima najviše značenje i moć, omogućuje djeci pravilan rast i razvoj. Igra također ima odgojnu vrijednost jer dijete kroz igru pokazuje sve što zna i može te ga takvi trenuci ispunjavaju, stvaraju osjećaj zadovoljstva.

Mašta i simboli imaju značajnu ulogu u razvijenijim dječjim igrama. U tim igrama djeca pridaju vlastito značenje predmetima i radnjama. To su često igre oponašanja gdje djeca oponašaju osobe, pokrete predmeta ili životinje. U jednostavnijim dječjim igrama nema maštovitosti, prvi se oblici mašte javljaju s pojavom imitacije. Oko treće godine u dječjoj igri postaju očiglednije zamišljene situacije. Kasnije mašta postaje sve bogatija i povećava raznovrsnost igre. Postoje hipoteze da je podrijetlo umjetnosti u dječjoj igri. (Došen Dobud, 2016. str. 31.)

Upravo je sposobnost maštanja i zamišljanja omogućila čovjeku da dođe do novih izuma i znanstvenih otkrića. Djeca i kao znanstvenici neprekidno izgrađuju vlastita znanja, jer oni svako novo iskustvo pokušavaju razumjeti kroz dosadašnja znanja te time postavljaju hipotezu koju mijenjaju pod utjecajem iskustva.

Dječja mašta je sposobnost koja omogućuje spajanje različitih iskustvenih elemenata u nove tvorevine neovisne o vremenskoj i prostornoj povezanosti što omogućuje djetetu stvaranje vlastitog izražavanja o njima. Maštom dijete kombinira i stvara, a u slučaju neuspjeha dovodi do novih pokušaja i željenih rješenja. Dijete će izmaštati stvari koje želi kreirati, ali će uspjeti ovisno o svojoj razvojnoj dobi i mogućnostima pedagoško-kulturnog prostora njegova okruženja. (Došen Dobud, 2016. str. 32.)

4.2. Inventivnost i kreativnost djece

Svako dijete je individua za sebe i istražuje svijet oko sebe na drugačiji način. Rezultati dječjeg likovnog izražavanja ne trebaju uvijek biti inovativni ili upotrebljivi. Djeca, ali i odrasli kreativnost i maštu koriste kako bi objektivnu stvarnost preoblikovali na originalan način. Osim načina preoblikovanja djeca odlučuju i o tome kada je određen njihov produkt likovnog izražavanja upotrebljiv, a kada nije.

Inventivnost je mašta, domišljatost, izumiteljski dar i sposobnost iznalaženja. Kreativnost znači stvarati, domisliti se, dosjetiti se nečeg novog ili izumiti nešto. Inventivnost i kreativnost su bliski pojmovi iako se kreativnost obično odnosi na stvaranje nečeg novoga, a inventivnost na misaoni proces. Inventivnost i kreativnost prisutne su u dječjoj igri, a po tome je igra usporediva s umjetnosti kao kreativnim činom. Dijete se nerijetko prema svojem likovnom djelu odnosi kao umjetnik. (Došen Dobud, 2016. str. 281.)

Biti kreativan znači ne gledati na stvari isključivo prema njihovoj funkciji nego i tražiti asocijacije vezane za oblik, boju i ostale karakteristike stvari. Kreativno mišljenje je divergentno, fluentno i

fleksibilno. Kreativno mišljenje javlja se u problemskim situacijama kada je potrebno svladati poteškoće bilo koje vrste ili izraziti nešto novo postavljanjem raspoloživih informacija u nove odnose. (Došen Dobud, 2016. str. 283.)

Dječji likovni radovi su originalni jer dijete sadržaje u likovnom djelu interpretira na vlastiti način. U radovima djeca mogu interpretirati stvarnost točnije njihovo okruženje, ali i izraze koji su produkt njegove mašte. Zato je važno djetetu omogućiti dovoljno vremena za likovno izražavanje kako bi ono moglo nadograđivati vlastite misli i vizije.

Kriteriji za prepoznavanje kreativnosti su osjetljivost za probleme, sposobnost za prijemчивost drugih ideja, pokretljivost u reakcijama na utiske izvana, pokretljivost u reakcijama na ideje osim utiska izvana, originalnost kao osobni odgovor na dani problem, sposobnost preoblikovanja, sposobnost analize i apstrakcije, sinteze i povezivanja dijelova u cjelinu. Za originalno dječje izražavanje također je bitna spontanost koja je jedna od temeljnih značajki djeteta i umjetnika. (Došen Dobud, 2016. str. 284.)

Postoji sličnost između dječje igre i umjetnosti, osobito kad je riječ o simboličkoj igri. U simboličkoj igri djeca pretvaraju stvarnost u zamišljene scene igre kao što umjetnik pretvara svoju percepciju stvarnosti u likovno djelo. Simbolička igra također je obilježena elementima nastalim pod utjecajem snažnih emocionalnih događaja. Takvi elementi imaju i značajnu ulogu u umjetničkom stvaranju. Bitna razlika je u tome što je dječja igra izraz forme neadekvatnog mišljenja. (Došen Dobud, 2016. str. 285.)

Dva tipa neformalne provjere kreativnosti predškolske djece su indikacija rane zrelosti i ponašanje kojim dijete iskazuje kreativnu snagu. Djeca s izraženom kreativnosti često su organizatori u skupini i imaju smisao za humor. Odnos takve djece prema drugoj djeci može i ne mora biti demokratičan. To je uvjetovano djetetovom socijalnošću, a ne kreativnosti. Za dječju kreativnost karakteristično je da je potaknuta pokušajima i promašajima rješavanja nekog problema koji dovode do uvida. Razlog tome je što djeca još nisu sposobna za isključivu jednosmjernu konvergentnu usmjerenost. Zbog toga je ključna uloga dječje spontanosti koju treba čim duže očuvati. (Došen Dobud, 2016. str. 286.)

Okruženje u kojem dijete stvara uveliko određuje hoće li se ono kreativno izražavati i kakav će kreativan produkt nastati. Okruženje treba biti bogato raznovrsnim materijalima i opremom, ali i treba biti prožeto osjećajem slobode, otvorenosti i povjerenja.

4.3. Kreativnost i dječje likovno izražavanje

Prema Lowenfeld i Brittain (1987.) kreativnost se najčešće definira kao fleksibilnost u razmišljanju ili mogućnost smišljanja novih ideja i pronalaženja novih veza između postojećih ideja. Djeca se mogu kreativno izražavati bez da znaju sve o mediju u kojem se izražavaju, ona koriste znanje koje u tom trenutku imaju. Čin kreativnosti najbolja je priprema za kreativnost i zato je pogrešno ne dozvoljavati djetetu da počne s kreativnom aktivnosti prije nego je potpuno upoznato s temom i medijem. Kreativnost se može definirati kao kontinuirani proces za koji je najbolja priprema sama kreativnost.

Prema Slunjski (2013.) pojam kreativnosti podrazumijeva stvaranje nečeg novog. Riječ je o mentalnom procesu koji uključuje stvaranje novih ideja i pojmova, novih rješenja problema te stvaranje novih veza između postojećih ideja ili pojmova.

Znanstvena istraživanja pokazuju da rano bavljenje likovnim aktivnostima pozitivno utječe na razvoj drugih aspekta spoznaje. Likovne aktivnosti potiču usmjeravanje pažnje pa bavljenje likovnim aktivnostima poboljšava koncentraciju i u drugim aktivnostima. Likovne aktivnosti također potiču opuštanje cijelog organizma. Osim toga, u likovnim aktivnostima dijete koristi različite materijale, rješava probleme i eksperimentira što pridonosi razvoju divergentnog mišljenja i razvoju kreativnosti. U provođenju likovnih aktivnosti djeci se ne smije nametati pravila i kritizirati ih nego ih pustiti da koriste svoju kreativnost, slobodu i radoznalost. Tijekom formalnog obrazovanja djeca većinu vremena razvijaju lijevu hemisferu mozga koja je zadužena za logiku, riječi i brojeve pa je zbog toga bitno da se djeca bave i likovnim aktivnostima koja razvijaju desnu hemisferu mozga koja je zadužena za maštu i slike. (Balić Šimrak, 2010.)

Likovne aktivnosti u kojima se djeca oslanjaju na slikovno pamćenje i mišljenje omogućuju im slobodu izražavanja te tada se mogu vidjeti djetetovi spontani izrazi svjesnih i podsvjesnih okupacija. Kako bi se djeca izražavala spontano i kreativno potrebno je da istražuju jezik umjetnosti. Pod time se smatra da djeca upoznaju značajke određenog medija. Djeca trebaju upoznati materijale, prepoznati njihove sličnosti i razlike, upoznati fizičke značajke poput oblikovanja tog materijala ili osjeta.

Dijete počinje stvarati samo po sebi bez intervencije odrasle osobe pa mu je potrebno osigurati što više likovnih materijala za slobodno istraživanje i izražavanje. Osim toga, djetetu je potrebo na nenametljiv način ukazati na mogućnosti koje likovnost pruža. Kod djece predškolske dobi treba uvažiti i prihvatiti njihov autentični likovni izraz koji je u skladu s razvojnim karakteristikama

njihove dobi. Također je potrebno omogućiti djetetu pristup raznolikim likovnim materijalima te osigurati vrijeme i prostor za likovnu aktivnost. Djetetu treba omogućiti da usvoji posebne likovne vještine te ga treba upoznavati s likovnom umjetnošću putem slikovnica, reprodukcija te posjeta muzejima i galerijama. Za odrasle osobe uključene u razvoj dječje likovnosti važno je da razumiju poruke koje im dijete šalje i da su spremni odgovoriti na njih te da su spremni pridati i naglasiti važnost pojedinog dječjeg uratka. Poželjno je da su i sami imali iskustvo likovnog stvaranja. Kada djeca rade u grupi bitno je svakom djetetu omogućiti da da svoj doprinos i da se izrazi i da iznese svoje mišljenje i komentar. To se može postići primjerice tako da djeca sjede u krugu i redom iznose svoje mišljenje. Na taj način se osigurava da svako dijete ima priliku iznijeti svoje mišljenje pa zbog toga može mirno saslušati mišljenja ostale djece. Na taj način se pozitivno utječe na samopouzdanje djece koje se odražava i u likovnim radovima. Djeca manje kopiraju vršnjake u likovnim radovima i samouvjerenost stvaraju. Kada se djeci omogući da stvaraju neopterećeno ona u svojim likovnim radovima iskazuju svoj unutarnji svijet i pružaju priliku za bolje upoznavanje samog djeteta. Pristupom koji potiče osobnost i samopouzdanje svakog djeteta može se postići raznovrsnost i autentičnost dječjih radova u grupi. Na taj način se uči i prihvaćanje različitosti među ljudima. (Balić Šimrak, 2010.)

Likovne aktivnosti u radu s djecom dijele se na samoinicijativne aktivnosti i planirane aktivnosti. Samoinicijativne aktivnosti djeca započinju spontano i biraju likovna sredstva koja su im dostupna. Samoinicijativne aktivnosti su dobar pokazatelj djetetovih mogućnosti i želja. Planirane aktivnosti provodi odgajatelj i one sadrže određene ciljeve i zadatke koji se odnose na cijelu skupinu djece. Planirane aktivnosti su prilika da djeca uz to što slobodne izraze svoju osobnost usvoje i nešto nove, na primjer nove likovne tehnike. Takva likovna aktivnost mora biti kvalitetno isplanirana, ali i ostaviti djeci dovoljno slobode. Odgojitelj pri organizaciji takve aktivnosti mora dobro poznavati likovne tehnike, materijal i temu, ali i želje i potrebe grupe u kojoj se aktivnost provodi. (Balić Šimrak, 2010.)

4.4. Poticanje dječjeg stvaralaštva

Tijekom likovnog izražavanja djeca trebaju biti vođena od strane odgojitelja po pitanju sigurnog okruženja u kojem djeca mogu imati mogućnost učenja i istraživanja putem dodira, kretanja kroz prostor ili pak gledanja i slušanja. Odgojitelj djeci treba omogućiti raznovrsnost poticaja koji su višeslojni i primjereni dječjoj dobi te svakako odgojitelj treba upoznati djecu s novim tehnikama kojima se mogu izražavati. S druge strane odgojitelj treba naučiti kako promatrati djecu jer time

otkiva interes djece i omogućuje im kreativno izražavanje. Kako bi djeca istinski uživala u kreativnom radu, odgojitelj treba omogućiti dovoljno vremena kako bi djeca nadograđivala vlastite misli te odgojitelj treba poštivati potrebu djece za stvaralačkim radom.

Djeca se stvaralački izražavaju uvijek kada im je dana sloboda da budu ono što jesu. Dijete predmete iz okoline može promatrati na poseban način gdje je u potpunosti zaokupljeno njima i poistovjećuje se s njima. Takva usmjerenost se naziva stvaralačkom percepcijom i preduvjet je za likovno izražavanje opaženog objekta. Ako je prirodna potreba za upoznavanjem svijeta kod djece potisnuta, treba ponovo probuditi djetetovu radoznalost i interes za okolinu. Percipirani sadržaj se mora konkretizirati putem nekog medija da bi se upio u dječju svijest. Tako likovno izraženi sadržaj povratno osnažuje sposobnost opažanja, predočavanja i shvaćanja okoline. (Belamarić, 1986., str. 256.)

Dobrića Belamarić u knjizi *Dijete i oblik* (1986.) navodi 6 načina kako dijete potaknuti na slobodno likovno izražavanje.

Prvi način poticanja djece je usmjeravanje opažanja. Najbolje je usmjeravati opažanje djece postavljanjem pitanja kako bi se izbjeglo nametanje razmišljanja djeci. Dječji odgovori se ne smiju ispravljati nego ih treba prihvatiti takvi kavi jesu kako bi se izbjeglo povrjeđivanje djeteta. Dijete ne mora nužno verbalno odgovoriti na poticajna pitanja, već može reagirati i neverbalnom komunikacijom. Promatranje oblika i njihovo izražavanje likovnim radom su dva odvojena procesa. Djeca ne crtaju ono što konkretno vide nego ono što poimaju o nekom objektu. (Belamarić, 1986., str. 257.)

Drugi način poticanja djece je aktiviranje sjećanja na neki doživljaj. To se može postići postavljanjem pitanja djeci o tome što su vidjela, čula i doživjela. U radove nastale usmjerenim opažanjem djeca unose više detalja, a u radove nastale aktiviranjem sjećanja unose više emocionalnog značenja. (Belamarić, 1986., str. 257.)

Maštanje i ilustracije je treći način poticanja djece na likovno stvaranje novih varijanti na temelju poznatih događaja i pojava. Na primjer, dijete može ilustrirati neku priču ili zamišljeni događaj iz prošlosti ili budućnosti. Dijete taj događaj nikada nije vidjelo pa ga sastavlja iz poznatih elemenata. Bogatstvo dječje mašte uvjetovano je slobodnim, spontanom i osmišljenim vođenjem u likovnom izražavanju okoline kako bi imala materijal iz kojeg graditi svoje vizije i ideje. (Belamarić, 1986., str. 258.)

Viša razina maštanja i četvrti način poticanja djece je zamišljanje u kojem se kao poticaj koristi sposobnost djece da predoče pojmove koji ne postoje u stvarnosti. Za takvo likovno stvaranje potreban je sloboda i neometano likovno izražavanje. Djeca za svaki element koji žele prikazati pronalaze likovni ekvivalent. (Belamarić, 1986., str. 258.)

Slobodna igra s likovnim materijalima peti je način poticanja djece na likovnu aktivnost. Igra likovnim materijalima pomaže da se djeca oslobode i upoznaju s likovnim materijalima kojima rade. Važno je djecu poticati da pronalaze nove sadržaje i tako upotpunjuju svoje stvaralačke sposobnosti. (Belamarić, 1986., str. 258.)

Šesti i vrlo bitan dio poticanja likovne aktivnosti djece je potvrđivanje vrijednosti svakog dječjeg likovnog rada. To djetetu daje sigurnost da je na dobrom putu i da je sposobno za daljnje stvaranje. U tom slučaju dijete može u potpunosti pokrenuti svoje ideje, potencijale i vizije. (Belamarić, 1986., str. 258.)

5. Likovne aktivnosti u vrtiću potaknute maštom

Istraživanja na temu likovnih aktivnosti u vrtiću potaknute maštom provedene su u dječjem vrtiću Cvrčak, Čakovec u starijoj dobnoj skupini Zvezdice (6 do 7 godina). Istraživanje se provodilo u siječnju 2021. godine u razdoblju od tri tjedna i sastojalo se od ukupno tri posjeta. Istraživanje se sastojalo od tri aktivnosti, a svaka od njih se sastojala od pripreme materijala, motivacije, razgovora s djecom, razmjena ideja, poticajnih pitanja, likovnih aktivnosti te analize procesa i rezultata likovnih aktivnosti.

Prva likovna aktivnost koja se zove "Ilustracija zamišljenog završetka slikovnice "Moć Henryjeve mašte" sastojala se od čitanja slikovnice "Moć Henryjeve mašte" te su djeca trebala izmaštati originalan završetak. U drugoj aktivnosti koja se zove "Neobičan prostor" djeca su trebala naslikati neki neobičan prostor potaknuta motivacijom. U trećoj aktivnosti koja se zove "Neobičan stroj" djeca su grupno konstruirala stroj u tehnici prostorno-plastičnog oblikovanja.

Ciljevi prve aktivnosti su:

- Potaknuti djecu na maštanje i kreativan pristup u području likovnog izražavanja putem motivacije i odabrane tehnike.
- Čitanjem slikovnice poticati razvoj spoznajnih mogućnosti djece npr. da bolje razumiju sebe, da povežu i saznaju što ih zanima o svijetu i vlastitoj okolini te prepoznaju i opišu moguće slične situacije u obitelji, vrtiću.
- Omogućiti djeci iznošenje vlastitih razmišljanje i stavova pred drugom djecom i odraslima.
- Razvijati kod djece osjetljivost za estetiku jer pravilno odabrane slikovnice svojim likovnim izričajem kod djece razvijaju osjećaj za lijepo.

Ciljevi druge aktivnosti:

- Potaknuti djecu na maštanje i kreativan pristup u području likovnog izražavanja putem motivacije i odabrane tehnike.
- Potaknuti djecu na originalno razmišljanje putem korištenja neobičnih boja i oblika za prikaz prostora.
- Motivirati djecu različitim pitanjima koja potiču maštu te djecu potiču na kreativno izražavanje.

Ciljevi treće aktivnosti:

- Potaknuti djecu na maštanje i kreativan pristup u području likovnog izražavanja putem motivacije i odabrane tehnike.
- Potaknuti djecu na međusobnu suradnju i uvažavanje putem grupnog stvaranja.
- Poticati kod djece razvoj fine motorike, usmjeravanje pozornosti, vizualno-motorne koordinacije putem izrezivanja, lijepljenja, bojanja i trganja.

Istraživačka pitanja prve aktivnosti:

- Hoće li djeca izmaštati originalan završetak slikovnice na temelju motivacije te kolika će biti raznovrsnost nadodanih elemenata?
- Kako će djeca prikazati lik plišanog zeca Malinka, hoće li njegov prikaz odgovarati očekivanoj fazi likovnog razvoja djece?

Istraživačka pitanja druge aktivnosti:

- Hoće li će djeca slikati prostor shematizirano ili će nakon motivacijskog uvoda dublje promišljati o korištenju različitih boja i likovnih elemenata kako bi nadogradili originalnu zamisao?
- Hoće li djeca u dobi od 6 do 7 godina pokazivati karakteristike likovnog izražavanja složenim simbolima?

Istraživačka pitanja treće aktivnosti:

1. Na koji će način djeca međusobno surađivati kako bi uključili individualno izmaštane elemente u zajednički stroj?
2. Na koji način će djeca riješiti problem ravnoteže, čvrstoće i funkcionalnosti pri konstruiranju svojih trodimenzionalnih objekata?

Pretpostavke za prvu aktivnost su da će djeca potaknuta motivacijom nacrtati originalne završetke priče. Vjerojatno će neka djeca kopirati elemente crteža od drugih, ponajprije svojih prijatelja. Međutim, očekujem da motivacija ograniči međusobno kopiranje. Pretpostavka je da će djeca crtati lik zečića Malinka s tijelom i svim glavnim dijelovima, ali da prikaz neće biti vizualno realističan. Pretpostavka za drugu aktivnost je da će djeca potaknuta motivacijom koristiti neobične kombinacije boja i oblika u prikazu izmašanog prostora. Očekivano je da će djeca u svojim likovnim radovima pokazivati karakteristike likovnog izražavanja prikladnog svojoj dobi.

Pretpostavka za treću aktivnost je da će u svakoj grupi aktivnosti jednog djeteta biti izraženije, ali da će svako dijete uspjeti izraziti vlastite izmaštane ideje u konačnom stroju. Očekivano je da će

djeca tijekom aktivnosti imati poteškoća sa stabilnošću stroja, ali i da će međusobnom suradnjom riješiti taj problem do završetka aktivnosti.

5.1. Likovna aktivnost – Ilustracija zamišljenog završetka slikovnice “Moć Henryjeve mašte”

Likovno područje: crtanje

Tehnika: olovka

Tema: Ilustracija zamišljenog završetka slikovnice “Moć Henryjeve mašte”

Metode rada(u motivaciji): metoda demonstracije, analitičko promatranje, metoda razgovora

Oblik rada: individualan rad

Skupina djece: starija dobna skupina (6-7 godina)

Likovna aktivnost je provedena u starijoj dobnoj skupini Zvezdice. Nakon priprema materijala, olovka, dovoljno A4 papira, započeo je motivacijski dio.

Za motivacijsku priču djeci sam pročitala slikovnicu Moć Henryjeve mašte. Poruka ove edukativne slikovnice je da mašta otvara vrata novih mogućnosti, spoznaja i iskustva. Glavni lik ove slikovnice je Henry i njegova najdraža igračka plišani zeko Malinko. Malinko i Henry bili su nerazdvojni, sve dok jednog dana Henry ne izgubi Malinka. Djeci nisam pročitala cijelu slikovnicu, već do trenutka kada Henry počinje tražiti Malinka.

Na početku sam djecu upitala imaju li oni svoju najdražu igračku te sam ih zamolila da ju opišu. Većini djece najdraže su plišane igračke te ih neka djeca imaju od rođenja, a dvije djevojčice su rekle da su više puta promijenile najdražu igračku. Djeca koja imaju najdraže igračke izrazila su se kako bi bila tužna da ju izgube i kako im je i sad žao što ih ne mogu nositi u vrtić zbog pandemije. Nakon uvodnih pitanja krenulo je čitanje slikovnice. Nakon što sam djeci pročitala slikovnicu do djela gdje Henry počinje tražiti svojeg plišanog zečića Malinka, djevojčica Zoja je uzviknula da je Malinko u poštanskome sandučiću. Pitala sam ju zašto smatra da je Malinko u sandučiću. Također sam pitala djecu ima li još tko ideju gdje bi mogao biti Malinko. Druga djeca su se javila sa svojim idejama kako bi Malinko mogao biti na drvetu, u dvorištu ili se izgubio negdje u kući.

Najava zadatka:

Zadatak je najavljen sljedećim pitanjima: “Možete li djeco nacrtati gdje je Malinko i kako on prema vašem mišljenju izgleda?” , “ Što mislite gdje bi mogao biti Malinko? Što bi tamo mogao raditi?”

Djeca stvaraju:

U crtežima se vidi da su se mnoga djeca nacrtala Malinka u poštanskome sandučiću, ali druga su djeca nacrtala Malinka na drugim mjestima. Prije početka aktivnosti na stolovima su bili

pripremljeni olovke i A4 papiri. Djeci je ta tehnika bila od prije poznata i odmah su počeli crtati svoj završetak. Djeca su tijekom aktivnosti pravilno držala olovku kažiprstom i palcem, a dio u šaci, ovisno o potrebi. Šakom su crtali dijelove koje su htjeli istaknuti tamnim i debelim linijama. Određena grupa djece je međusobno komunicirala tijekom crtanja, komentirajući likovne elemente na crtežima. Cjelokupna aktivnost uključujući motivaciju trajala je oko četrdeset minuta. Kada su djeca dovršila svoje radove, donijela su ih meni, a ja sam ih pitala što su nacrtali i kako su oni dovršili priču.

Dječji likovni radovi

Radovi odgovaraju fazi izražavanja složenijim simbolima koja je karakteristična za dob djece od 6 do 7 godina. Djeca su dala imena crtežima koja su nacrtala. Crteži su ispunjeni složenim simbolima koji se ne odnose na neke konkretne objekte već predstavljaju žurbu ili akciju.

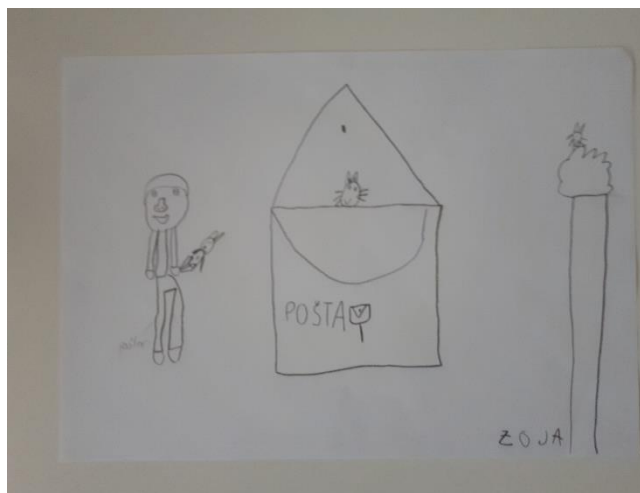

Fotografija 1. Lovro(7g.): “Malinko je bio u poštanskom sandučiću, na drvu i jezercu (malom jezeru).”

Na fotografiji 1. dječak L. Je zamislio da je Malinko bio u jezeru i na drvu te je simbolima prikazao žurbu. Prikazao je da je Malinko već posjetio ta mjesta te da se skriva na posljednjem mjestu u poštanskom sandučiću.

Fotografija 2. Una (6.g), “Malinko je cijelo vrijeme bio u poštanskom sandučiću, a Henry je tužan.”

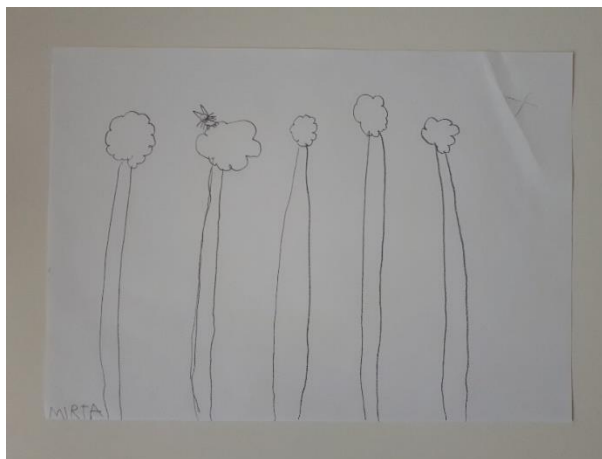
Fotografija 3. Zoja (6 godina): “Malinko je bio na drvetu i u poštanskom sandučiću.”

Na fotografijama 2. i 3. u prikazu ljudskog lika vidljivo je da se pojavljuje tijelo. Ruke likova izlaze iz tijela, a ne iz glave te završavaju prstima. Djeca su također nacrtala kosu i dijelove lica poput nosa, usta i oči te pripadajuću odjeću.

Na fotografiji 2. djevojčica U. nacrtala je zeca Malinka većih proporcija, izduženih nogu, veličine kao što je i poštar te je time prezentirala emocionalnu komponentu priče shvativši da je Malinko bitan lik za slikovnicu i Henryja.

Fotografija 4. Simon (6g.): “Malinko je cijelo vrijeme skakao po trampolinu.”

Fotografija 5. Mirta (6 godina): “Malinko je cijelo vrijeme bio na drveću.”

Na fotografijama 2., 4. i 5. figure su smještene na rub papira koji simbolizira liniju tla, a kod svih izdvojenih radova vidljivo je da figure ne lebde. U ostalim radovima vidljivo je da nema jasno naznačene linije tla, no figure u radovima su svejedno uspravne, a ne lebde u zraku. U svim izdvojenim radovima vidljivi su različiti elementi poput interesa za pokret udova i tijela, na primjer u fotografiji 4. dječak S. je nacrtao Malinka kako skače po trampolinu, a na fotografijama 2. i 3. prikazano je ljudsko tijelo u različitim položajima te je vidljivo da dijete uočava promjenu položaja tijela i promjenu oblika tijela. Lik zeca Malinka u svim je radovima prikazan s obilježjima dugih ušiju, brkova, nogu i ruku te izraženijeg tijela. U svim radovima vidljiv je segment mašte i originalnosti. Djecu nije zanimao stvaran završetak slikovnice jer je svatko za sebe izmaštao svoj. Originalnost se uočava i u interpretaciji likova poput poštaru, Malinka i Henryja (fotografija 1. i 2.).

Fotografija 6. Mika (6 godina): “Malinko je u poštanskom sandučiću.”

Na fotografijama 3. i 6. vidljivo je kopiranje mišljenja da je Malinko u poštanskom sandučiću, ali djeca su to nacrtala na drugačije načine, upotrebljavajući drugačije simbole. Djeca su uključivala veći broj detalja u crtež poput drveća i oblaka. Smatram da je aktivnost bila uspješna i da su djeca mogla izmaštati završetak slikovnice, iako su određeni dijelovi aktivnosti unaprijed bili zadani. Djeca nisu kopirala izgled likova poput plišanoga zeca Malinka i Henryja iz slikovnice te su sama izmaštala njihov izgled i osobine. Slikovnica je pružala djeci estetski doživljaj, proširivala njihov vokabular te omogućila kreativno izražavanje.

Osvrt na održanu aktivnost:

Aktivnost je bila uspješna, djeca su izmaštala vlastite originalne završetke slikovnice. Sva djeca imala su mogućnost izražavanja vlastitih mišljenja, stavova i ideja. Ovakvom vrstom aktivnosti kod djeca sam potaknula maštanje, ali i shvaćanje da vlastitom maštom mogu promijeniti i mnoge druge završetke slikovnice te time prihvaćati vlastitu viziju i želje. Iako su djeci određeni elementi unaprijed bili zadani kao što su dječak Henry, zec Malinko i poštar vidljivo je da ih djeca interpretiraju na vlastite načine uzimajući u obzir njihove osjećaje i shvaćajući emocionalnu

komponentnu. Radovi odgovaraju očekivanoj fazi izražavanja složenim simbolima. Djeca su lik Malinka crtala na različite načina, ali sličnih karakteristika: izdužene uši, brkovi, nose i ruke te izražajnije tijelo.

5.2. Likovna aktivnost - Neobičan prostor

Likovno područje: slikanje

Tehnika: tempera

Tema: Neobičan prostor

Metoda rada (u motivaciji): metoda demonstracije, analitičko promatranje, metoda razgovora

Oblik rada: pojedinačan rad

Skupina djece: starija dobna skupina (6-7 godina)

Likovna aktivnost je provedena u starijoj dobnoj skupini Zvezdice. Motivaciju sam započela tako što sam djeci na početku pokazala fotografije različitih prostora (planine, otok, svemir i zvijezde, područje oko rijeke i rijeka, šuma, planete, neobičnu građevinu). Odabrala sam ove prostore jer sam smatrala da su djeci već od prije poznata zbog toga jer su ih posjetili ili vidjeli preko različitih fotografija i ilustracija. Aktivnost je bila zamišljena tako da se djeci na početku pokažu odabrani prostori te sam im onda postavljala poticajna pitanja vezana uz svaki taj prostor. Razlog tomu je to što su djeca prvo trebala prepoznati određen prostor i povezati ga s nekim vlastitim doživljajem i iskustvom, kako bi onda mogla izmaštati interpretaciju nekog novog i vlastitog neobičnog prostora. Metode rada koje sam koristila u ovoj aktivnosti su metoda demonstracije, analitičkog promatranja te metoda razgovora.

Poticajna pitanja vezana uz motivaciju i fotografije prostora:

Fotografija 7. Planine

<https://image.dnevnik.hr/media/images/920x695/Dec2019/61804108.jpg> (26.01.2021.)

Fotografija 8. Otok

<https://m.media-amazon.com/images/I/718qzLjgVBL.AC.SL1024.jpg> (26.01.2021.)

Za odabrane fotografije u motivaciji djeci su postavljena sljedeća pitanja:

Fotografija 7. “Kakvog su izgleda planine? Živi li tko na planinama? Jeste li koju planinu posjetili? Zamislite neobičnu planinu koju nikad prije nitko nije vidio, drugačijeg je izgleda i na njezinom vrhu žive neobični ljudi, životinje i biljke. Kako bi to izgledalo?”

Fotografija 8. “Čime je otok okružen? Koje i kakve biljke rastu na otoku? Koje životinje mogu živjeti na otoku i u oceanu ? Zamislite otok koji je okružen vodom neobične boje u čijem podzemlju žive životinje koje nitko prije nije vidio, a sunce, oblaci i nebo su isto drugačije boje. Na otoku rastu drugačije palme i biljke, kako bi to izgledalo?”

Fotografija 9. Zvezdano nebo

<https://express.24sata.hr/galerije/galerija-7883?page=1> (26.01.2021.)

Fotografija 10. Rijeka

<https://croatia.hr/hr-HR/eden/opcina-sveti-martin-na-muri> (26.01.2021.)

Fotografija 9. “Kakvog su oblika i boje zvijezde? Kako i kada zvijezde možemo vidjeti? Zamisliti zvijezde drugačije boje i oblika, kako bi izgledale? Kakve bi bile veličine, boje?”

Fotografija 10. “Prepoznajete li koja je ovo rijeka, gdje se nalazi? Koje sve životinje žive u i na rijeci? Koje biljke se nalaze oko rijeke, a koje u rijeci? Pokušajte zamisliti drugačiju rijeku, drugačije boje, u kojoj žive drugačije ribe i biljke. Kako bi to izgledalo, kako bise nazvali te životinje i biljke?”

Fotografija 11. Šuma

<https://www.shutterstock.com/image-photo/sunset-forest-705454117> (26.01.2021)

Fotografija 12. Planete

<https://www.monitor.bg/bg/a/gallery/izchezna-la-planeta-e-konstruirala-orbitite-v-slyncevata-sistema-233162?gallery=0>
(26.01.2021.)

Fotografija 11. “Koje sve drveće raste u šumi? Koje životinje tamo žive? Zamislite šumu u kojoj rastu drveća neobične visine i neobičnih krošnji. Drveće je drugačije boje, može se kretati, razgovarati, u njegovoj unutrašnjosti mogu živjeti drugačije životinje. Kako bi to izgledalo, kako bi se te životinje zvale?”

Fotografija 12. “ Koje sve planete prepoznajete na fotografije. Gdje se oni nalaze? Na kojim planetima je život moguć? Zamislite vlastiti planet, koji je drugačiji od planeta koje prepoznajemo. Kako bi izgledala njegova površina, a kako život na njemu? Da li bi bio moguć život ljudi, biljaka i životinja? Ako da, kako bi oni izgledali? Tko bi sve na tom planetu živio i kako biste nazvali te vrste? Što bi se sve moglo raditi na planetu?”

Fotografija 13. Neobična građevina

<https://www.euro.cz/mf-galerie/kuriozni-domy/galerie-6338-8/> (26.01.2021.)

Fotografija 13. “Kako vam izgleda ova građevina? Mislite da se u njoj može živjeti? Zamislite vi neku svoju građevinu u kojoj je sve naopačke i koja je okrenuta naopačke. Kako bi izgledala njezina unutrašnjost, kako biste se kretali u njoj? Od čega bi se sve sastojala?”

Fotografija 14. Fotografija motivacije likovne aktivnosti

Prije motivacijskog djela pripremila sam dovoljno A3 papira te sam na paletama izmiješala boje različitih nijansa. Zatim je uslijedio motivacijski dio. Djeca su imala različite odgovore za različite prostore. Sva djeca bila su upoznata s izgledom planina te su ih zajednički opisali da su one visoke i da na vrhu uvijek ima snijega. Nisu sva djeca posjetila planine pa zbog toga nisu znala živi li tko

tamo, a ona djeca koja su posjetila planine znala su da tamo ima planinarskih domova te da se tamo može odmarati. Većini djece je fotografija otoka bila najljepša, najviše su im se sviđale palme te su neka djeca rekla da oni imaju palme i kod kuće. Na pitanje da izmaštaju otok koji je okružen morem neobične boje većina djece je rekla da bi to bila crvena boja te da bi voljela da postoji takva boja vode. Djeca su već od prije bila upoznala sa zvijezdama te ih nije previše oduševila zamisao da zvijezde budu drugačije boje ili oblika. Kada sam prezentirala fotografiju rijeke velik broj djece prepoznao je na fotografiji da je riječ o rijeci Muri te da su tamo bila i da im se jako sviđa to zelenilo. Zatim sam im pokazala fotografiju šume, skoro sva djeca posjetila su šumu te je najveći broj njihovog komentara bio vezan uz to da vole drveća i šetnju šumom. Kada sam pokazivala fotografiju planeta i postavljala poticajna pitanja vezana uz to, u raspravu su se uključili više dječaci nego djevojčice te su bili više zainteresirani za zamisao kako bi izmaštali neobičan planet koji se može posjećivati raketom. Kada sam djeci pokazala fotografiju neobične građevine njihovo prvo pitanje je bilo vezano uz hodanje i kretanje unutar te građevine. Djeca su na početku smatrala da ljudi hodaju naopačke unutar te građevine i da su svi predmeti naopačke. Zatim su me upitala jesam li namjerno okrenula sliku naopačke te su i tijekom likovnog stvaranja bila zainteresirana za izgled građevine.

Najava zadatka: “Nakon što sam vam pokazala fotografije različitih prostora, neka svatko za sebe odabere neki prostor i naslikajte ga kako ga vi vidite i zamišljate. Razmislite zbog čega je taj prostor drugačiji i neobičan.”

Djeca stvaraju:

Gledajući reakcije djece mišljenja sam da su im se najviše sviđjela fotografija otoka i neobične građevine. Nakon demonstracije i razgovora uslijedila je likovna aktivnost. Po reakciji djece smatram da im se sviđjela tema te da su i prije samog stvaranja maštala i zamišljala neobične prostore. Djeca nisu imala probleme u korištenju odabrane tehnike te im je ona već od prije poznata. Tijekom likovnog stvaranja djeca su izmjenjivala ideje i izmaštane prostore. Smatram da je ova aktivnost omogućila više kreativnog napora i truda nego prethodna, zato što su djeca dobila više slobode u izričaju jer tematika, likovi i događaji nisu prethodno određeni kao što je to slučaj sa slikovnicom. Osim toga reakcija djece je bila pozitivnija što se vidi i u radovima jer djeca nisu imala potrebe međusobno kopirati veće dijelove. Tijekom likovnog stvaranja djeca su komunicirala

i razmjenjivala mišljenja, ali ne zato da bi međusobno kopirali elemente, već kako bi razmjenjivale i objašnjavale svoje izmaštane prostore. Cjelokupna aktivnost uključujući motivaciju trajala je oko četrdeset minuta. Kada su djeca dovršila svoje radove, donijela su ih meni, a ja sam ih pitala što su naslikali, što predstavlja njihov neobičan prostor i zbog čega je on neobičan.

Dječji likovni radovi

Radovi odgovaraju fazi izražavanja složenijim simbolima koja je karakteristična za tu dob djece (6 do 7 godina). U odabranim radovima vidljivo je da su se djeca bogato izrazila odabranim medijem.

Fotografija 15.

Lovro (7 godina): “Ovo je moj neobičan zaražen otok. Crne točke su korona virus, s lijeve strane je crveno more te palme su cijele zelene.”

Fotografija 16.

Ida (6 godina): “Ovo su moje neobične planine, dvije su jako sive, a u sredini je jedna okrenuta naopačke te je žuta. Nebo je narančasto.”

U radovima je vidljivo da se boje javljaju u mnoštvo varijacija te da boje potječu iz prirode odnosno fotografija koje sam koristila u motivaciji, ali i da boje potječu iz mašte djece npr. na fotografiji 15. Dječak L. je more naslikao crvenom bojom, na fotografiji 16. Djevojčica I. je naslikala planinu žute boje.

Fotografija 17. Zoja (6 godina):

“Ovo je moja neobična šuma, drveća su naopako, trava je crna, a nebo plavo.”

U određenim radovima uočeno je da su djeca određene boje unijela kao stalne i određene znakove za neke pojave npr. na fotografiji 17. djevojčica Z. je naslikala stablo smeđe boje, a krošnju zelene. U radovima je vidljivo da su djeca vrlo slobodna u odabiru boja i načinu slikanja te da je motivacija pomogla u originalnom stvaranju.

Fotografija 18. Mika (6 godina):

“Ovo je moj neobičan planet. Ima ruke, noge i glavu, u sredini su narančaste točkice jer je zagađen.”

U radovima je vidljivo da djeca povezuju vlastito iskustvo i svjesnost o okolini npr. fotografija 15. dječak L. je izmaštao neobičan otok te je točkicama naslikao korona virus uz objašnjenje da se korona i tamo nalazi, na fotografiji 18. dječak M. je naslikao neobičan planet koji je isto zagađen kao što je i planet Zemlja.

Fotografija 19. Simon (6 godina):

“Moj neobičan otok, ima puno palma i kokosa.”

U odabranim radovima vidi se da su djeca izmaštala vlastite neobične prostore iako su odabrali isti prostor kao što je to na primjer otok u fotografijama 15. i 19. Na tim fotografijama se uočava da su djecu zainteresirale palme kao što su već pokazala u razgovoru tijekom motivacije. Jedino je razlika što dječak L. (fotografija 15.) palmu slika u nijansama žute i zelene dok dječak S. (fotografija 19.) slika u različitim bojama kao što su crna, plava, žuta, zelena te im dodaje kokose koji su isto različitih boja. Zanimljiv je odabir žute planine (fotografija 16.) te narančastog neba, ovakav prostor se ne pojavljuje ni kod jednog drugog djeteta, što upućuje na to da je djevojčica neometeno izmaštala vlastiti prostor. Na fotografiji 18. dječak M. je naslikao zagađen planet, a planetu je dao elemente tijela kao što su glava, noge i ruke te je osim narančastim točkicama i tužnim izrazom lica dočarao originalnu zamisao tog planeta.

Fotografija 20. Mirta (6 godina):

“Ovo je moja neobična građevina koja je naopačke, trava je plava, a nebo zeleno.”

Zanimljiva je fotografija 20. gdje je djevojčica M. inspirirana motivacijskom pričom naslikala neobičnu građevinu. Djevojčica je isto građevinu naslikala naopačke samo što je odlučila da će nebo biti zeleno, a rub papira koja označava travu da će biti plavi. Na fotografiji 17. vidljivo je da je djevojčica vrlo realistično prikazala drveće koje je smeđe i zeleno, dok je izmaštala da će trava biti crna, a nebo plavo. Travu je naslikala vrlo dinamično, debelim i kratkim linijama, dok je nebo monotono i jednolično. Na fotografijama 19. i 20. djevojčica M. i dječak S. crtaju bojom, tj. izvlače samo crte kistom, a boja te crte označava boju za cijeli motiv. Nema slikarskog pristupa. Svako dijete je izmaštalo svoj prostor te je u radovima vidljivo da ih je motivacija potaknula na dublje razmišljanje te da su bila spontana i kreativna u vlastitome izričaju.

Osvrt na održanu aktivnost:

Djeca prostor nisu slikala shematizirano, koristila su različite boje i elemente te su naslikala originalan prostor koji su izmaštali. Iz radova je vidljivo da su djeca određene boje unijela kao stalne i određene znakove za neke pojave (npr. stabla, nebo). Djeca u radovima koriste se simbolima i načinom likovnog izražavanja koji je karakterističan za njihovu dob. Smatram kako su bitnu ulogu odigrala poticajna pitanja koja nisu definirala izgled te neobične šume ili otoka već je dana sloboda djeci da sami objasne što za njih znači neobično i tako je pružena mogućnost maštanja i stvaralačkog izražavanja.

5.3. Likovna aktivnost - Neobičan stroj

Likovno područje: prostorno - plastično oblikovanje

Tehnika: karton, drvo, ljepenka, plastika, stiropor, spužva, cijevi, vuna, kolaž papir, spužvice, tkanina, lijevci...

Tema: Neobičan stroj

Metoda rada (u motivaciji): metoda demonstracije, analitičko promatranje, metoda razgovora

Oblik rada: Grupni

Skupina djece: starija dobna skupina (6 do 7 godina)

Likovna aktivnost je provedena u starijoj dobnoj skupini Zvezdice. Motivaciju sam započela tako što sam djeci najavila da ćemo pogledati jednu epizodu crtića Baltazara. Odabrala sam taj crtić zato što sam smatrala da su ga djeca imala prilike već pogledati te da su upoznata s likom Baltazara i poznatim strojem iz tog crtića. Stroj iz crtića služio je samo kao primjer djeci kakvi strojevi postoje i čemu oni služe. Nakon što smo pogledali crtić koji je trajao desetak minuta s djecom sam porazgovarala o crtiću te im dodatno na fotografiji pokazala stroj. Metode rada koje sam koristila u ovoj aktivnosti su metoda demonstracije, analitičkog promatranja te metoda razgovora.

Prije motivacijskog djela spojila sam dva niža stola te sam na njih stavila sve što sam donijela od materijala: cijevi, papire, kartone, stiropor, tkanine, čepove, tuljce, mrežice, plastiku, drvene elemente poput pluta i različite žice i vezice kojima djeca mogu učvrstiti, povezivati određene materijale. Djecu sam upoznala s materijalima nakon motivacijskog uvoda. Cilj početnog oblikovanja u prostoru usmjeren je spoznavanju materijala, njihovih karakteristika i izražajnim mogućnostima. Zatim smo pogledali crtić. Kada je crtić završio upitala sam djecu: "Kako im se sviđao crtić, što misle o Baltazaru i o njegovom stroju te od čega se sve sastoji taj stroj." Djeca su zajednički rekla kako su baš tu epizodu koju sam pustila pogledala više puta i kako im se uvijek sviđala. Za Baltazara smatraju da je jako pametan i da bi i oni voljeli imati takav stroj. Zatim sam djeci rekla kako će i oni danas izrađivati svoj neobičan stroj te kako svako za sebe razmisli o tom stroju.

Najava zadatka: "Zatvorite oči, zamislite neki svoj neobičan stroj. Razmislite čemu bi on služio? Bi li taj stroj rješavao neke probleme, ako da koje probleme? Biste li uz pomoć njega nešto novo proizveli, kreirali, ako da, što? Neka svatko za sebe odredi čemu bi njegov stroj služio, razmislite kako da on stoji u prostoru, njegovim elementima, boji, teksturi..."

Djeca stvaraju:

Prvobitna ideja je bila da djeca samostalno izrađuju strojeve, ali nakon mojih poticajnih pitanja djeca su odmah krenula izmjenjivati ideje i vlastite zamisli te su se samostalno podijelila u grupe. Kad su se djeca podijelila u grupe i razmijenila ideje, pokazala sam im materijale. Tijekom pokazivanja materijala djeci nisam govorila na koji način to mogu koristiti i povezivati, što čemu služi ili kako da to iskoriste u svoj izmaštan stroj već su krenula sama unutar grupe raspravljati. Materijale sam imenovala i povezivala sa stvarnim korištenjem i gdje ih možemo pronaći npr. plastični čepovi, papirnati tuljci, žice različitih debljina i veličina i otpadni materijali. Djeca u grupi jako lijepo komuniciraju i međusobno se slažu, a veličina grupa se razlikovala. U prve tri grupe je bilo troje djece, dok je u druge dvije grupe bilo po dvoje djece. Cjelokupna aktivnost uključujući motivaciju trajala je oko dva dana. Nakon motivacije djeca su slobodno kreirala vlastite strojeve te su to činili kroz čitav dan četvrtak, a ja sam došla u petak ujutro. U četvrtak nisam bila prisutna tijekom cjelokupnog stvaranja, dok sam u petak došla ujutro kako bih popričala i pogledala strojeve. Djeca koja nisu bila prisutna u četvrtak slobodno su se uključila u petak u konstruiranje strojeva. Kada su djeca dovršila svoje strojeve, pogledala sam ih te smo zajednički razgovarali o njihovim izmaštanim strojevima.

Dječji likovni radovi

Izdvojila sam tri napravljena stroja. Na fotografijama je vidljivo da su djeca maštanjem sve te materijale pretvorila u nešto novo te da su ona poprimila individualno značenje. Strojevi su poprimili oblik i funkciju tako što su djeca u procesu stvaranja gradila, kombinirala i konstruirala potpuno nove cjeline koje dovode do cjelokupnog stroja.

Fotografija 21. Sven, Bono, Simon (6 godina): “Ovo je naš neobičan stroj. Služio bi nam za proizvodnju lego kockica.”

Tijekom konstruiranja stroja s fotografije 21. dječaci su imali poteškoća kako da cijevi budu čvrste. Prvo su pokušali zalijepiti ih na karton, ali nisu stajale uspravno pa su došli na ideju da iskoriste stiropor. Cijevi su stavili unutar stiropora, a stiropor zalijepili za karton. Kada su to uradili samo su nadodavali elemente poput čepova, fasadnih mrežica, lijevka, kutija. Dječaci jako vole lego kocke pa su i samostalno odlučili da žele napraviti takav stroj koji može proizvoditi lego kocke.

Fotografija 22. Jakov, Una, Muiz (6 i 7 godina): “ Mi jako želimo da padne snijeg, pa smo napravili stroj koji će ispuštati pahuljice.”

Stroj s fotografije 22. prikazuje različitost materijala i elemenata. Ova grupa djece je željela da padne snijeg pa su uz pomoć različitih tuljaca, plastičnih elemenata, žica, vezica kombinirali kako da ga izrade.

Fotografija 23. Luka i Mika (6 godina): “ Mi smo napravili stroj pomoću kojeg se istovremeno može piti i jesti.”

Stroj s fotografije 23. se razlikuje od prethodnih dva strojeva. Dok su kod prva dva stroja iskorišteni različiti materijali koje su djeca trebala kombinirati, slagati, lijepiti i rezati kod stroja s fotografije 23. vidljiva je jednostavnost u izradi. Djeca su odlučila napraviti stroj pomoću kojeg bi se moglo istovremeno piti i jesti te su za to iskoristili plastične cijevi i slamčice. Zanimljivo je kako su djeca izmaštala takav stroj te su i sama potvrdila kako bi im to bilo jako korisno i zanimljivo. Radovi su zanimljivi, drugačiji i lišeni međusobnog imitiranja. Smatram da je ova aktivnost bila najuspješnija prvenstveno zbog reakcije djece koje su bile pozitivne i njihovog truda te smatram da sam postigla ono što od djece treba i očekivati, a to je da budu spontana, neometena u radu, sretna i ispunjena u vlastitim izmaštanim doživljajima. Djeca su došla do spoznaje da kreativan napor rezultira uspjehom pa su im strojevi ostali kao uspomena te im je dana mogućnost daljnjeg nadograđivanja i kreiranja. Za mene kao budućeg odgojitelja takve vrste aktivnosti praktično objašnjavaju važnost igre i slobode putem koje djeca istražuju svijet jer igra za djecu predstavlja optimalan način učenja. Kada je djeci dana sloboda što mogu od nekog materijala napraviti, kako da nešto novo naprave, kakve je teksture, boje i izgleda pojedini materijal i po čemu se oni međusobno razlikuju tada do izražaja dolazi njihova mašta, kreativnost i osobnost.

Osvrt na održanu aktivnost:

Ova aktivnost osim što je djeci omogućila kreativno izražavanje još ih je više međusobno povezala. Djeca su na završetku motivacijskog djela odmah krenula razgovarati, dogovarati se i planirati. Iako je način rada bio drugačije zamišljen, da djeca rade individualno, njihovom odlukom da budu u grupama do izražaja su još više došle njihova kreativne ideje. Njihovom odlukom i ja sam pokazala fleksibilnost i spontanost u radu. Tijekom izrade strojeva djeca nisu imala previše problemskim situacija osim u slučajevima kada je trebalo određeni element učvrstiti za podlogu, a tada su se služila ostalim materijalima poput stiropora ili kartona kako bi na njih nadodavali ostale elemente. Strojevi su zanimljivi gledajući i s estetske i s funkcionalne strane. Kada su spontana i slobodna djeca mogu puno toga napraviti, izraziti i pokazati.

5.4. Zaključak likovnih aktivnosti potaknutih maštom

Istraživanjem likovnih aktivnosti koje su potaknute maštom ispitana je veza između dječje mašte i njihovog likovnog izražavanja. Aktivnosti koje su se provodile omogućile su djeci maštanje i kreativnost. Prilikom prve aktivnosti u kojoj su djeca trebala izmaštati završetak slikovnice djeca su razgovarala, izmjenjivala ideje te su poneka nacrtala slične završetke, ali na drugačiji način.

Tijekom provođenja druge likovne aktivnosti u kojoj su djeca trebala naslikati svoj izmaštani prostor djeci je omogućeno više slobode u pogledu odabira prostora i samog koncepta maštanja. Postavljajući poticajna pitanja koja su u sebi sadržavala riječi poput “drugačije, neobično” djeci je ostavljen prostor za maštanje. Djeca prostor nisu slikala shematizirano već su u svaki od njih unijela elemente vlastite mašte.

Tijekom provođenja treće aktivnosti u kojoj su djeca grupno izrađivala neobičan stroj stvorena je pozitivna korelacija između maštanja i grupnog rada. Iako je svako dijete za sebe imalo viziju neobičnog stroja, djeca su međusobno povezala i razmjenjivala ideje te time je ta aktivnost bila još uspješnija. Djeca su uspješno riješila problemske situacije vezane uz sam stroj poput stabilnosti i čvrstoće.

Ovim istraživanjem potvrđeno je kako svako dijete može biti kreativno i originalno ako mu dana sloboda u likovnom izražavanju i poticajno okruženje. Tijekom provođenja likovnih aktivnosti djeca su bila vođena motivacijom i poticajnim pitanjima te su im bili dostupni potrebni materijali. Poticajna pitanja služila su kako bi djeca produbila svoja razmišljanja, a ne kako bi ih se ispravljalo. Najbitnije je da se poštuju dječji imaginativni naponi kao što je to učinjeno u provedenim aktivnostima. Djeca su tijekom likovnog izražavanja bila potaknuta intrinzičnom motivacijom što je naposljetku rezultiralo originalnim i izmaštanim radovima.

6. Zaključak

Umjetnost je način izražavanja, ekspresija mašte i ideja. Umjetnost jednako ispunjava osobu koja se njome bavi kao i osobu koja to promatra, sluša i doživljava. Umjetnost omogućuje izražavanje vlastitih misli, akcija i doživljava putem likovnih ekspresija. Kreativnost i mašta usko su povezane s likovnim izražavanjem. Kreativnost kao specifična mentalna aktivnost je sposobnost originalnog stvaranja. Kreativnost je najbolje razvija slobodnim izražavanjem. Korijeni kreativnosti sežu još u najranije djetinjstvo kada dijete putem igre istražuje i objašnjava svijet oko sebe. Mašta omogućuje djetetu kreiranje novih elementa korištenjem poznatih te mogućnost izražavanje novih spoznaja o okolini. Dječje maštanje može se razvijati kroz različite aktivnosti poput simboličkih igra, likovnih i slobodnih aktivnosti. Maštanje djeci omogućuje da izraze sami sebe jer takvo maštanje nije vođeno tuđim razmišljanjem niti je nametnuto.

Djeci je potrebna sloboda da bi se stvaralački izražavala. Djeca su po prirodi radoznala, a ako je njihova potreba za upoznavanjem svijeta potisnuta, odgojitelj je treba pokušati ponovno probuditi. Za likovno izražavanje potrebna je sposobnost opažanja okoline, a mogućnost opažanja je osnažena likovnim izražavanjem. Odgojitelj može poticati dječje stvaralaštvo usmjeravanjem opažanja, aktiviranjem sjećanja, maštanjem, zamišljanjem, slobodnom igra materijalima i potvrđivanje vrijednosti dječjeg likovnog rada. Razvoj likovne kreativnosti bitan je element razvoja pojedinca i društva. Odgojitelj ne smije nametati djeci način na koji trebaju stvarati niti kritizirati njihove radove. Odgojitelj treba motivirati djecu na likovno izražavanje, upoznati ih s likovnim materijalima te poticajnim pitanjima pomoći djeci da verbaliziraju ideje svojih uradaka. Prostor u vrtiću treba imati raznovrsne likovne materijale koji omogućuju djeci kreativno likovno izražavanje i eksperimentiranje. Odgojitelj također treba pokušati djeci upoznavati s novim likovnim tehnikama sukladno njihovoj dobi.

Tijekom provođenja likovnih aktivnosti koje su povezane s maštanjem djeca su dobila mogućnost kreativnog, slobodnog i stvaralačkog izražavanja. Djeca su imala mogućnost izražavanja vlastitih osjećaja, doživljava i znanja putem crtanja, slikanja i konstruiranja. Ovakve vrste aktivnosti produbljuju kod djece radoznalost i težnju stvaranja nečeg novog, još neviđenog. Upravo zadaća odgojitelja leži u tome da podrži, shvaća i uvažava perspektivu djece. Odgojitelju bi trebao biti bitniji sami proces stvaranja kod djece, a ne samo krajnji ishod. Važno je da djeca tijekom likovnog izražavanja budu opuštena, bezbrižna i sretna.

Literatura

- Belamarić D. (1986.), Dijete i oblik, Zagreb, Školska knjiga
- Grgurić N., Jakubin M. (1996.), Vizualno-likovni odgoj i obrazovanje, Zagreb, Educa
- Došen Dobud A. (2016.), Dijete- istraživač i stvaralac, Zagreb, Alineja
- Lowenfeld V. i Brittain Lambert W. Creative and mental growth (1987.), Prentice Hall, eight edition
- Balić-Šimrak, A. (2010.) Predškolsko dijete i likovna umjetnost. Dijete, vrtić, obitelj, 16-17 (62-63), 2-8. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/124737>
- Slunjski, E. (2013.) Kako djetetu pomoći da... (p)ostane kreativno i da se izražava jezikom umjetnosti, Zagreb, Element

Popis slika

- Fotografija 7. Planine. Preuzeto s <https://image.dnevnik.hr/media/images/920x695/Dec2019/61804108.jpg> (26.01.2021.)
- Fotografija 8. Otok. Preuzeto s https://m.media-amazon.com/images/I/718qzLjgVBL._AC_SL1024_.jpg (26.01.2021.)
- Fotografija 9. Zvezdano nebo. Preuzeto s <https://express.24sata.hr/galerije/galerija-7883?page=1> (26.01.2021.)
- Fotografija 10. Rijeka. Preuzeto s <https://croatia.hr/hr-HR/eden/opcina-sveti-martin-na-muri> (26.01.2021.)
- Fotografija 11. Šuma. Preuzeto s <https://www.shutterstock.com/image-photo/sunset-forest-705454117> (26.01.2021)
- Fotografija 12. Planete. Preuzeto s <https://www.monitor.bg/bg/a/gallery/izcheznala-planeta-e-konstruirala-orbitite-v-slynchevata-sistema-233162?gallery=0> (26.01.2021.)
- Fotografija 13. Neobična građevina. Preuzeto s

- <https://www.euro.cz/mf-galerie/kuriozni-domy/galerie-6338-8/> (26.01.2021.)

Prilozi

U prilozima se nalaze fotografije dječjih radova koje nisu unutar glavnog djela teksta.

- Prilozi uz likovnu aktivnost – Ilustracija zamišljenog završetka slikovnice “Moć Henryjeve mašte”

Fotografija 24. Viktor (6 godina)

Fotografija 25. Sven (6 godina)

Fotografija 26. Sven (6 godina)

Fotografija 27. Roko (6 godina)

Fotografija 28. Bono (6 godina)

Fotografija 29. Muiz (6 godina)

- Prilozi uz likovnu aktivnost- Neobično mjesto

Fotografija 30. Gloria (6 godina)

Fotografija 31. Franka (6 godina)

Fotografija 32. Sven (6 godina)

Fotografija 33. Jakov (7 godina)

Fotografija 34. Una (6 godina)

Fotografija 35. Bono (6 godina)

Fotografija 36. Muiz (6 godina)

Fotografija 37. Viktor (6 godina)

Fotografija 38. Sven (6 godina)

Fotografija 39. Rok (6 godina)

Fotografija 40. Fotografiranje dijelova aktivnosti

- Prilozi uz likovnu aktivnost - Neobičan stroj

Fotografija 41. Zoja, Ida, Rok (6 godina)

Fotografija 42. Fotografiranje dijelova aktivnosti

Fotografija 43. Fotografiranje dijelova aktivnosti

Izjavljujem da je moj završni rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

(vlastoručni potpis studenta)